

BOK

ekstra

■ I dag foreligger Harald Berntsens store biografi over Johan Nygaardsvold. Hans liv og politikk er kartlagt i detalj, men den analytiske kritikk er fraværende, skriver Arve Solstad.

100670

Gubben på Samvirkelaget

Johan Nygaardsvold døde i 1952. Han rakk å skrive ned sine minner om barndom og ungdom, og boka

ble ved sin sjarmerende enkelhet en av de fineste erindringsbøker i sitt slag fra en norsk politiker.

NY BOK

Harald Berntsen: «I målstrømmen». Johan Nygaardsvold 1879-1952. Aschehoug. 737 sider. Kr. 349,-

formet biografi i 1982. Alle memoarbøker og biografier knyttet til arbeiderbevegelsens historie avlegger visitter hos Johan Nygaardsvold. De osar av dårlig samvittighet.

Gubben var lenge et fredet objekt. Familien satte seg bokstavelig talt på et omfattende og rikt kildemateriale. Av omhet for sin far, av sårhet over hans skjebne, etter hva jeg har forstått.

I dag foreligger en omfangsrik biografi, skrevet av historikeren Harald Berntsen. Han har slått opp den store lerretveven med 750 sider.

Den anglofile utskielens med mursteinsbiografier har rammet oss med full tyngde.

Haakon Lie har i høst gitt oss det andre bindet om Martin Tranmæl. En viss rasjonalisering av vandringene på opptrakkede historiske stier kunne kanskje ha vært på sin plass.

Tradisjonell

Harald Berntsen har skrevet en tradisjonell framstilling over et langt og enestående politisk livsløp. Nygaardsvolds liv og politikk er kartlagt i detalj, men dessverre viser det seg at familien ennå ruger over ukjent kildemateriale. Biografien er blitt en omfattende slekts- og lokalkronike, alminnelig politisk historie og saksframstilling.

En politikerbiografi kan selvfølgelig ikke skrives og utformes isolert fra objektets tid og miljø, aller minst Johan Nygaardsvolds. Men sakene bør ikke overskygge mannen. De store linjene i hans liv skal ikke forsvinne blant tusen detaljer. Analysen og sammenfatningen, for ikke å si diskusjonen om hans motiver og karakter, må aldri bli en bisak. Objektet skal både puste og leve mellom sakene. Biografien skal bevege.

Norsk historie trenger ikke å bli gjenfortalt hver gang en biografi skal skrives.

En bauta

Berntsens sympati og formål med boka er tindrende klart: En bauta skal reises. Den fulle frinnelse han ikke fikk av Stortinget skal komme her. En sliter selvfølgelig ikke med sitt objekt i årevis uten å være litt glad i det. Sympatien må gjerne skinne igjennom, men når den analytiske kritikken er fraværende, blir hele saken noe uspenkende. Forfatteren har valgt den gamle tingmannen Olav Verstos ord som motto: «Fagre ord om Nygaardsvold gjev han inga oppreisning». Det burde forfatteren tatt seg mer av notam.

En bauta får konturer når det legges vekt på de store linjer. En konsulent burde ha ryddet vekk all unødvendig krattskog rundt monumentet.

Men jeg er imponert over biografens nitide arbeidsinnsats. En annen gang bør han gi oss Gubben i miniatyr når alle kilder er uttømt.

Portalfigur

Det er mange ting som fascinerer meg ved Johan Nygaardsvold. Han er en av portalfigurene til forståelsen av arbeiderbevegelsens framvekst, utvikling og status fram til i dag, ikke fordi husmanns-sønnen ble statsminister, men fordi han rykket partiet med seg inn i praktisk politikk, ut av teseteologi, praktmakeri om rådsamfunn og revolusjon, ja, vekk fra uforpliktende programerklæringer.

Halvdan Koht skriver et sted: «Eg har aldri hørt Nygaardsvold tala om sosialistisk teori.» Den karen hadde god hukommelse. Men samtidig viser Berntsen at Nygaardsvold hele tida også arbeidet ut fra et grunnleggende sosialistisk, kanskje bedre, et sosialt hovedsyn. Han manøvrerte taktisk, men av overbevisning. Kampen mot arbeidsledigheten ble hans mektige fane. Kriksforliket i 1935 og regjeringssposisjonen må alltid ses i lys av dette. Bønder og småkårsfolk i andre partier fanget han inn med sin praktiske politikk. Han ble den perfekte representanten for Arbeiderpartiet i den nye tid.

Johan Nygaardsvold tegnet av Blix i Dagbladet 14. desember 1946.

Ideologien og tesekonfliktene har lenge dominert arbeiderbevegelsens historie. Med Harald Berntsens framstilling fornemmer jeg at vi begynner å nærme oss et mer realistisk balansepunkt. Teoriene stakk ikke alltid så dypt, selv om Tranmæl med sitt enkle farge-rike språk ga dem kjøtt og blod. Johan Nygaardsvold var aldri i Martin Tranmæls vold, han var utenfor hans trolлинг, bokstavelig talt. Men det var Tranmæl som skjov, dyttet og truet Nygaardsvold til stortingskrakken og statsministerstolen ved nesten hver eneste korsvei. Tranmæl var selv livredd for formelt ansvar.

Hovedfigurene

Disse to trønderne, født samme år, ble hovedfigurene i arbeiderbevegelsen mellom verdenskrigene. Men deres politiske ståsted ble helt forskjellig. Tranmæl i og for Bevegelsen midt i sentralstyret. Nygaardsvolds «heimstad» var i dobbeltforstand familien, Hommelvika, den lokale fag-

foreningen og Samvirkelaget. Det tok mange sesjoner før han fant seg til rette på Stortinget. Først følte han seg som «fisken på land», til slutt ble han selveste storfisken i vannet, personlig venn med Hambro og Mowinckel. Stortinget ble hans domene. Men han glemte aldri Hommelvik. Han led alltid av hjemlengsel, og Nygaardsvold lyttet godt til folks enkle krav og behov.

Under Nygaardsvold flyttes mye av makten vekk fra tramælismen i sentralstyret og over til storting og regjering. Det tror jeg ble en av forutsetningene for den «langsomme revolusjonen». Hans forhold til sentralstyret var gjestevistitter hvor han satt taus og mutt, han ble truende når kritikken rammet regjeringen. Han lyttet ikke til «organisasjonens pulsslag».

Rikt materiale

Harald Berntsen framlegger et rikholdig materiale når det gjelder Nygaardsvolds karaktertrekk, uten noen sammenfattende analyse. Han var langt fra noen gåte, ikke mer enn at alle mennesker er en gåte. Men det var påfallende mange doble, for ikke å si motstridende trekk, ved hans natur og atferd.

«Gubben på Samvirkelaget», dekknavn fra krigen, var blant folk flest kjent som en romslig, tidvis humorfylt og folkelig politiker med ironi og selvironi. Hans temperament og sinne var samtidig legendarisk i den indre krets. «Han har en urkraft i seg som kan bryte opp med en velde som kan både beta og skremme», skriver Koht i sin biografiske skisse.

Nygaardsvold maktet aldri å drive propaganda for seg selv. Han ble drevet inn i de fleste posisjoner fra ungdommen av, og følte seg ofte usikker på om han ville makte de nye oppgavene han ble tiltenkt og pålagt. Samtidig kan han utstråle grunnleggende selvtillit, her er intet føleri med mindreverdighet. Ansvarsfølelsen er uhyre sterk. Slik rives han ofte innvendig mellom sterk tvil og stort ansvar. Slik må hans gråteanfall til Hambro på Hamar i april 1940 også vurderes.

En gråtende politiker i krig kan være en ynkelig person, noe som mange også utnyttet. Det ingen visste den gang var at også generalen, Otto Ruge, var en mann med hjerte og følelser, som tok til tårene. Men begge sto løpet ut.

På et punkt eksisterte ingen dobbelthet i Gubbens natur. Han var ordholden og ubestikkelig. «Han er et menneske som også tvilene kan stole på», skrev til og med Dagbladets Anton Beinset en gang.

Hans tragedie

Han var ofte innstilt på en hard dom når tyskerne var jaget ut av landet. Han signaliserte sin avgang som statsminister flere ganger. Hans tragedie var at han ikke ble tatt med på råd da den nye regjeringen skulle dannes. Berntsen er ikke nådig mot skurkene fra frigjøringsmorkeren, men noe ensidig blir han i framstillingen.

Tilstedeværelse og tempo er

«I målstrømmen», Harald Berntsens biografi over Johan Nygaardsvold, er en tradisjonell og grundig framstilling over et enestående politisk livsløp.

alltid viktig i politikk. Den nye ledelsen med Gerhardsen i spissen var i Oslo, Nygaardsvold i London. Posisjoner skulle besettes raskt. Man hadde ikke tid til å vente. Men når Gerhardsen på sine eldre dager skrev at det var av beskjedenhet at han ikke oppsøkte Gubben for å fortelle ham at han var avsatt, ja, så var den for tjukk, som det heter. Gerhardsen, Tranmæl og Nordahl drev verket. Sentralstyret var igjen på plass. Som Haakon Lie sa,

Hambro var bare bikkja i bakken. Før Nygaardsvold døde prøvde man å slette over brutaliteten. Gubben var nok egentlig en meget ærekjær mann, hans siste ord fra sykesenga lyder da også slik: «Jeg tar ansvaret for det jeg har gjort når historiens dom skal felles.» Harald Berntsens bok er et viktig bidrag til domspremisene.

Arve Solstad